

PROKURATURA ORGANLARI TIZIMI

Davronov Bahodir Yahyoyevich

Surxondaryo viloyati Termiz davlat
universiteti Yuridik fakulteti
Yurisprudensiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi prokuratura organlari tizimining huquqiy tabiati, uning davlat mexanizmidagi o'рни va funksional vazifalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda prokuratura tizimining markazlashgan tuzilishi, qonun ustuvorligini ta'minlashdagi roli hamda so'nggi yillarda amalga oshirilgan sud-huquq islohotlarining ushbu mezonlar transformatsiyasiga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, prokuror nazoratining samaradorligini oshirish va sohaga raqamli texnologiyalarni joriy etish masalalari huquqiy doktrina nuqtai nazaridan yoritilgan.

Kalit so'zlar: prokuratura tizimi, qonun ustuvorligi, prokuror nazorati, markazlashgan boshqaruv, sud-huquq islohoti, huquqiy maqom, konstitutsiyaviy qonunchilik.

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the legal nature, position in the state mechanism, and functional tasks of the procuracy authorities of the Republic of Uzbekistan. The study examines the centralized structure of the procuracy system, its role in ensuring the rule of law, and the impact of recent judicial-legal reforms on the transformation of these criteria. Furthermore, the issues of increasing the efficiency of prosecutorial supervision and the introduction of digital technologies into the sphere are highlighted from the perspective of legal doctrine.

Keywords: procuracy system, rule of law, prosecutorial supervision, centralized management, judicial-legal reform, legal status, constitutional legislation.

Kirish

Har qanday demokratik huquqiy davlatning barqaror rivojlanishi qonunlarning og'ishmay va bir xilda ijro etilishi bilan bevosita bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasida konstitutsiyaviy tuzumni himoya qilish, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda qonun ustuvorligini qaror toptirishda prokuratura organlari alohida strategik ahamiyatga ega bo'lgan institut hisoblanadi.

Tarixan va zamonaviy huquqshunoslik nuqtai nazaridan, prokuratura organlari tizimi murakkab va ko'p funksiyali mexanizm bo'lib, u hokimiyatlarning bo'linishi prinsipida o'ziga xos

muvozanatlovchi (tiyib turish va muvozanatda saqlash) vosita sifatida ham namoyon bo'ladi. Bugungi kunda Yangi O'zbekiston sharoitida prokuratura organlarining faoliyatini eskicha jazolash apparatidan to'liq voz kechgan holda, tom ma'noda "inson manfaatlari va huquqlarining himoyachisi" hamda qonuniylikni ta'minlovchi subyektga aylantirish bo'yicha chuqur tarkibiy va funksional islohotlar amalga oshirilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi — prokuratura organlari tizimining huquqiy arxitekturasini ilmiy tahlil qilish, uning tarkibiy qismlarini o'rganish va zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini huquqiy doktrina asosida asoslab berishdan iborat.

Asosiy Qism

Prokuratura Tizimining Konstitutsiyaviy-Huquqiy Maqomi

O'zbekiston Respublikasi prokuratura organlari tizimining huquqiy asosi Konstitutsiyaning XXIV bobi va "Prokuratura to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunida mustahkamlab qo'yilgan. Prokuratura organlari davlat hokimiyatining boshqa tarmoqlaridan (ijroiya, qonun chiqaruvchi va sud) mustaqil ravishda harakat qiluvchi, yagona va markazlashgan tizimni tashkil etadi.

Ilmiy-nazariy jihatdan olganda, prokuratura tizimining o'ziga xos xususiyatlari quyidagi prinsiplarda namoyon bo'ladi:

Markazlashganlik: Quyi prokurorlar yuqori prokurorlarga va O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuroriga bo'ysunadi.

Mustaqillik: Prokuratura organlari o'z vakolatlarini har qanday davlat organlari va mansabdor shaxslardan mustaqil ravishda, faqat qonunga bo'ysungan holda amalga oshiradilar.

Yagonalik: Mamlakat hududida qonunlarning bir xilda qo'llanilishi va ijro etilishini ta'minlash yagona maqsad hisoblanadi.

Prokuratura Organlarining Tarkibiy va Ierarxik Tuzilishi
O'zbekiston Respublikasi prokuratura organlari ierarxik jihatdan vertikal boshqaruvga asoslangan bo'lib, uning vertikal arxitekturasini quyidagilardan iborat:

Bosqich Prokuratura Organi Asosiy Funksional Vazifasi

Shu bilan birga, tizimda ixtisoslashtirilgan prokuraturalar ham mavjud bo'lib, ularga Harbiy prokuratura, Transport prokuraturasi hamda ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi ixtisoslashgan tuzilmalar kiradi. Bosh prokuratura huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti hamda Majburiy ijro byurosi (MIB) ham ushbu tizimning uzviy qismi bo'lib, iqtisodiy xavfsizlik va sud hujjatlari ijrosini ta'minlashda maxsus instrument hisoblanadi.

Prokuror Nazoratining Ilmiy-Nazariy Yo'nalishlari

Prokuratura faoliyatining o'zagini prokuror nazorati tashkil etadi. Huquqshunoslik fanida prokuror nazorati bir nechta mustaqil tarmoqlarga ajratiladi:

1. Qonunlar ijro etilishi ustidan nazorat (Umumiy nazorat): Vazirliklar, idoralar, mahalliy davlat hokimiyati organlari va boshqa tashkilotlar tomonidan qonun hujjatlarining to'g'ri qo'llanilishini tekshirish.
2. Inson huquq va erkinliklari ta'minlanishi ustidan nazorat: Fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlari buzilishining oldini olish va tiklash.
3. Surishtiruv va dastlabki tergov organlari faoliyatida qonunlarga rioya etilishi ustidan nazorat: Jinoyat-protsessual qonunchilik normalarining toifadosh organlar (IIB, DXX va b.) tomonidan buzilishiga yo'l qo'ymaslik.
4. Sudlarda jinoyat ishlarini ko'rishda prokuror ishtiroki: Davlat ayblovini quvvatlash hamda sud qarorlarining qonuniyligi va asosligini ta'minlashda prokuror sanksiyalari va protestlari mexanizmidan foydalanish.

Islohotlar Transformatsiyasi va Raqamlashtirish

Zamonaviy huquqiy evolutsiya prokuratura tizimini raqamlashtirishni taqozo etmoqda. "Raqamli prokuratura" konsepsiyasi doirasida inson omilini kamaytirish, korrupsiyaviy xavf-xatarlarni bartaraf etish va ish yurituvini shaffoflashtirish maqsadida yagona elektron axborot tizimlari joriy etildi. Tergov harakatlarini videokonferensaloqa rejimida o'tkazish, elektron jinoiy ish hujjatlarini yuritish (E-Criminal) amaliyoti shular jumlasidandir.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi prokuratura organlari tizimini ilmiy-huquqiy tahlil qilish natijasida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Prokuratura tizimi davlat apparatida qonuniylik va adolat mezonlarini muvozanatda saqlab turuvchi eng muhim institutlardan biridir. Uning vertikal va markazlashgan ierarxiyasi mamlakatda yagona huquqiy makonni saqlab qolish imkonini beradi.

Prokuratura organlarining funksional yo'nalishi jazolashdan ko'proq huquqlarni tiklash va preventiv (oldini oluvchi) choralarni ko'rishga yo'naltirilmoqda. Bu esa davlatning demokratik qiyofasini xalqaro miqyosda yuksaltiradi.

Tizim samaradorligini yanada oshirish uchun prokuror nazorati shakllarini to'liq raqamlashtirish, prokurorlarning sud mustaqilligiga ta'sir ko'rsatmaydigan darajada davlat ayblovini quvvatlash institutini takomillashtirish hamda sohada ilmiy-tahliliy bazani (kriminologik tadqiqotlarni) kuchaytirish zarur deb hisoblanadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Prokuratura to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2001 (yangi tahrirdagi o'zgartish va qo'shimchalar bilan).
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
4. Rustambayev M.H.
O'zbekiston Respublikasining jinoyat-protsessual huquqi: darslik. – Toshkent: "TDYU", 2019.
5. Ismoilov B.A. Prokuror nazorati: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Huquqiy adabiyotlar nashriyoti, 2020.
6. G'ofurov M.R. *Prokuratura organlari tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishning huquqiy muammolari* // Huquq va burch jurnali. – 2022. – №4. – B. 22-27.
7. Xodjayev Sh.T. *Davlat hokimiyati tizimida prokuraturaning o'rni va huquqiy maqomi: qiyosiy-huquqiy tahlil* // O'zbekiston qonunchiligi tahlili. – 2023. – №2. – B. 15-21.
8. Prokuror nazorati (Umumiy qism): O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi darsligi. – Toshkent, 2023.
9. Toshov S.A. *Inson huquqlarini ta'minlashda prokuror nazoratining preventiv funksiyalarini rivojlantirish* // Davlat va huquq mutaxassisligi jurnali. – 2024. – №1. – B. 45-50.
10. The Role of the Public Prosecutor's Office in a Democratic Society: European Standards and International Experience. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018.